

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Кузнецова О.В., Денищик В. М.

У сучасних умовах розвитку демократичного суспільства триває модернізація системи освіти, яка супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці. Однією з важливих умов модернізації системи освіти є підготовка майбутніх вчителів та їхнє подальше професійне вдосконалення [4].

Інноваційні зміни, окреслені Концепцією «Нова українська школа», висувають особливі вимоги до професійної підготовки педагогів, до рівня їхньої підготовленості. Динамізм соціально-економічного, науково-технічного, освітнього і духовного розвитку суспільства надзвичайно актуалізував потребу у фахівці нового типу, здатного професійно діяти в умовах реформації системи освіти.

Успішне виконання педагогічної діяльності вимагає від учителя не тільки хороших знань в області психології, педагогіки та інших наук. А ще і навичок організаторської діяльності, володіння методами і формами педагогічної діяльності. Чим складніше діяльність, віддаленіше мета, чим більш складних перетворень об'єктів вони вимагають, тим ширшою стає інтелектуальна проміжна діяльність, тобто використання наявних знань і навичок для вибору і здійснення прийомів дії відповідно до поставленої мети – що і представляють собою вміння.

Уміння вчителя початкової школи здійснювати рефлексивний аналіз власного досвіду, себе як суб'єкта педагогічної діяльності, усвідомлення та осмислення професійних та освітніх орієнтирів стає важливим чинником результативної педагогічної діяльності, необхідною складовою особистісного й професійного розвитку вчителя. Саме тому рефлексивні вміння вчителя

початкових класів є одним із значущих компонентів педагогічної рефлексії, завдяки якому відбувається реалізація рефлексивних знань учителя на практиці. Це доводять дослідження Ю.М. Кулюткіна та І.В. Муштавінської, які сутністю педагогічної рефлексії вважають уміння вчителя застосовувати рефлексивні механізми в професійній діяльності [3, с. 13].

О.Я. Савченко вміння характеризує як спосіб виконання практичних і теоретичних дій, засвоєний суб'єктом на основі знань і життєвого досвіду, який формується вправлянням передбачає застосування у звичайних та змінених умовах [6, с. 498].

Досягнення вчителем високих показників у професії неможливе без ретельного самоаналізу діяльності, що забезпечується сформованими рефлексивними вміннями як особливими вміннями аналізувати:

- правильність визначення цілей і завдань педагогічної діяльності;
- адекватність вирішення професійних завдань відповідно до умов;
- проектування змісту діяльності учнів згідно з поставленими завданнями;
- використання ефективних методів і засобів педагогічної діяльності;
- застосування організаційних форм відповідно до вікових особливостей учнів, рівня їх розвитку, змісту освіти тощо;
- причини успіхів і труднощів у ході реалізації освітнього процесу;
- досвід власної педагогічної діяльності відповідно до наукових критеріїв та рекомендацій [5, с. 47].

Процес розвитку рефлексивних умінь майбутнього вчителя початкової школи в більш розгорнутому вигляді включає наступні етапи:

- свідомість студентів значенням вміння виконувати дану дію (мотиваційна основа дії);
- визначення мети дії;
- з'ясування наукових основ дії;

- визначення основних структурних компонентів дії, які були б спільними для широкого кола завдань і не залежала від умов, в яких виконується дія (опорні точки дії);

- виконання невеликої кількості вправ, при яких вчитель початкових класів контролює дії з точки зору їх відповідності нормам;

- навчання самоконтролю за виконанням даного дії;

- організація вправ, що вимагають від майбутнього вчителя початкової школи вміння самостійно виконувати дану дію, коли видозмінюються умови;

- використання вміння виконувати дану дію в процесі оволодіння новими, більш складними вміннями в більш складних видах діяльності.

Розглянутий спосіб розвитку умінь забезпечує активну участь студентів у виявленні структури дії і раціональної послідовності виконання окремих операцій, у тому числі воно складається. Це дає позитивні результати: студенти набувають здатність застосовувати вміння, виконувати дану дію в новій ситуації.

Рефлексивній діяльності притаманні всі сутнісні характеристики діяльності: цілеспрямованість, перетворюючий характер, предметність, усвідомленість, взаємозв'язок компонентів цілепокладання і мотивів предметного змісту, способів діяльності і кінцевих результатів.

Цілеспрямованість діяльності як її сутнісна властивість, в рефлексивній діяльності надає їй продуктивний характер, діяльність, позбавлена мети, не може мати подвійної реалізації, вона ситуативна і тому нестійка, що не підкріплена продуктивними діями.

Предметність діяльності, стаючи властивістю рефлексивної діяльності, вводить майбутнього вчителя початкової школи в предметний світ, в якому здійснюється професійне буття педагога, оголює його цінності, підводить до осмислення, що породжує ціннісні орієнтації щодо цього світу, і переосмислення себе як суб'єкта цього світу.

Отже, проблема формування рефлексивних умінь у майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки є частиною загальної

проблеми педагогічної освіти, яку необхідно вирішувати в процесі навчання студентів у виші. Студенти педагогічних вузів мають змогу ознайомитися з безцінним досвідом видатних педагогів та психологів, взяти собі на замітку певні методи та прийоми, з метою їх подальшого впровадження в професійній діяльності. Але ми вважаємо, що формування рефлексивних умінь у майбутніх учителів початкової школи потребує удосконалення, зокрема, через розробку й впровадження в освітній процес ЗВО педагогічних умов формування рефлексивних умінь у майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки.

Література

1. Бех І. Д. Рефлексія у духовному "Я" особистості. Рідна школа. 2011. С. 9–14.
2. Герасимова О.І. Формування рефлексивних умінь студентів педагогічного університету в процесі навчання філологічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2014. 20 с.
3. Кулюткин Ю.Н., Муштавинская И.В. Образовательные технологии и педагогическая рефлексия. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский Государственный университет педагогического мастерства, 2002. 42 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2001.
5. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. 3-е изд. М.: Школа-Пресс, 2000. 512 с.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ: Грамота, 2013. 504 с.